

Iktibar perbezaan pandangan wacana dunia dan lokal tentang status keselamatan bandar Kuala Lumpur, Malaysia

Seng Boon Lim¹, Jalaluddin Abdul Malek¹, Yong Chee Kong², Zurinah Tahir¹, Bimo Hernowo³

¹Pusat Kajian Pembangunan, Sosial dan Persekitaran, Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan, Universiti Kebangsaan Malaysia

²PLANMalaysia (Jabatan Perancangan Bandar dan Desa), Kementerian Perumahan dan Kerajaan Tempatan

³Department of History and Art History, Faculty of Humanities, Utrecht University

Correspondence: Seng Boon Lim (lims@ukm.edu.my)

Received: 15 October 2020; Accepted: 09 March 2021; Published: 29 May 2021

Abstrak

Pemahaman tentang penilaian keselamatan bandar agak mengelirukan dan sering kali berlaku percanggahan kesimpulan antara wacana antarabangsa dengan wacana tempatan. Diperhatikan wacana luar negara menilai bandar Kuala Lumpur (KL), Malaysia, sebagai 'bandar sederhana rendah selamat' (*below average*), tetapi wacana tempatan melihat KL sebagai bandar selamat yang sangat sesuai untuk didiami. Sehubungan itu, kajian ini cuba memahami jurang perbezaan yang wujud antara wacana antarabangsa dengan wacana tempatan dalam menilai keselamatan bandar KL serta aspek-aspek yang boleh dipelajari daripada wacana kedua-dua pihak. Artikel ini mengguna pakai kaedah kajian kes berpandukan jadual matriks perbandingan, analisis jarak daripada nilai min, dan penilaian skor. Hasil kajian menunjukkan bahawa institusi antarabangsa melihat daripada sudut yang lebih meluas seperti sudut ekonomi, pelaburan, dan pelancongan, dan menilai KL berdasarkan lima aspek keselamatan, iaitu keselamatan awam, peribadi, kesihatan, infrastruktur, dan digital. Sebaliknya, sarjana tempatan menjurus kepada faktor yang lebih lokal dan dekat dengan kehendak penduduk, iaitu pelaksanaan *Crime Prevention through Environmental Design*, pencegahan jenayah, dan keberkesanan program bandar selamat. Walau bagaimanapun, didapati penarafan bandar KL sebagai 'bandar sederhana rendah selamat' di mata dunia tidak begitu diambil berat oleh penduduk tempatan kerana mereka hidup dalam keadaan sejahtera dan kes-kes jenayah di sekitar KL berada pada tahap terkawal. Pada pendapat pengkaji, perbezaan pandangan perlu dijadikan iktibar dan tidak harus dipandang ringan, manakala adaptasi terhadap kebimbangan ke atas jenayah perlu diteliti. Kajian ini merupakan kajian yang pertama menyumbangkan perbandingan perspektif antara dunia dengan tempatan berkenaan konsep keselamatan di Malaysia, khasnya bandar KL.

Kata kunci: Adaptasi kebimbangan terhadap jenayah; bandar selamat, *Crime Prevention through Environmental Design*, *Crime Prevention through Social Development*, kesejahteraan hidup, Malaysia

Lessons from differences in the global and local discourse views on the safe city status of Kuala Lumpur, Malaysia

Abstract

The understanding of urban safety assessments is somewhat confusing, and conflicting conclusions often arise between international and local discourse. Observing the city of Kuala Lumpur (KL), Malaysia, foreign discourse evaluates KL as a ‘medium low-safe city’ (below average). However, local discourse sees KL as a safe city that is highly suitable to live in. Accordingly, this study attempts to understand the extent to which differences exist between international and local discourse in evaluating the safety of the city of KL, and what perceptions can be understood from an examination of the discourse of both parties. This article adopts a case study method based on comparison matrixes, distance from mean values and score analysis. The results show that international institutions view the topic from a broader perspective (usually from an economic, investment and tourism perspective), and evaluate KL according to five aspects of security, namely public safety, personal, health, infrastructure and digital. Meanwhile, local scholars focus on more local factors, and their approach involves the needs of the population, namely the implementation of Crime Prevention through Environmental Design, crime prevention and the effectiveness of safe city programmes. However, it was found that the rating of KL city as a ‘medium low-safe city’ in the eyes of the world receives less attention from the locals, as long as their lives are prosperous, and criminal cases kept at a controlled level around them. In the opinion of researchers, differences of opinion should be regarded as instructive and should not be underestimated, while adaptation to the fear of crime should be studied. This study is the first to contribute a comparison between world and local perspectives on the concept of a safe city in Malaysia, specifically, the city of KL.

Keywords: Adaptation to the fear of crime, safe cities, Crime Prevention through Environmental Design, Crime Prevention through Social Development, society wellbeing, Malaysia

Pengenalan

Program Bandar Selamat diutarakan kepentingannya oleh UN-Habitat pada tahun 1996 dan tercetus berikutan peningkatan kadar kes jenayah di Afrika (UN-Habitat, 2015). Konsep tersebut disambut baik di seluruh dunia, termasuk di Malaysia. Dengan jangkakan 85% penduduk akan menempati kawasan bandar Semenanjung Malaysia menjelang tahun 2040 (PLANMalaysia, 2017), struktur masyarakat menjadi semakin kompleks dan kadar jenayah dijangka akan turut bertambah seandainya tidak dikawal (Jalaluddin & Mohd Asruladlyi, 2015).

Nisbah indeks jenayah Malaysia bagi 100,000 penduduk telah meningkat daripada 510 pada tahun 1980 kepada 612 pada tahun 2004 (19.8%), dan kemudiannya terkawal dan menurun kepada 256.6 pada tahun 2019 (-57.1%) (Jabatan Perangkaan Malaysia, 2020; Yong, 2019). Walau bagaimanapun, kes jenayah yang meliputi dua kategori besar iaitu kes jenayah kekerasan dan kes jenayah harta benda terus wujud di Malaysia. Berdasarkan perbandingan statistik terkini jenayah Malaysia bagi tahun 2018 dan 2019, kes jenayah kategori jenayah kekerasan ialah sekitar 16.5 ribu

kes dengan sedikit penurunan (-2.44%) pada tahun 2019. Bagi kategori kes jenayah harta benda pula, jumlahnya ialah sekitar 70 ribu kes dengan sedikit penurunan (-6.68%) pada tahun 2019.

Merujuk kepada perbandingan kejadian jenayah antara negeri/wilayah, Wilayah Kuala Lumpur (KL) mencatatkan jumlah kejadian jenayah yang tertinggi di Malaysia selama empat tahun berturut-turut bagi tempoh 2016-2019 (Jabatan Perangkaan Malaysia, 2019, 2020). Pada tahun 2019, indeks nisbah jenayah KL (592.3) adalah lebih dua kali ganda (atau 130.83%) purata indeks nisbah jenayah bagi seluruh Malaysia (256.6). Kesemua bukti kejadian jenayah di atas menyokong teori jenayah bandar iaitu kadar jenayah meningkat sejajar dengan pertambahan penduduk dan penumpuan aktiviti ekonomi (Jalaluddin & Mohd Asruladly, 2015; Mohammad Abdul & Hassan, 2012).

Untuk mengawal kejadian jenayah, bermula pada tahun 2004, Kementerian Perumahan dan Kerajaan Tempatan (KPKT) melalui PLANMalaysia (Jabatan Perancangan Bandar dan Desa) telah melancarkan Program Bandar Selamat (PBS). Pada awal pelancaran PBS, hanya 39 daripada 149 pihak berkuasa tempatan (PBT) menyertai program tersebut (Shuhana, Natasha Azim, & Nur Rasyiqah, 2013). Yong (2012) menyatakan objektif PBS yang diluluskan oleh kabinet Malaysia pada masa itu adalah untuk bekerjasama dengan polis dalam mempromosi dan melaksanakan inisiatif untuk mencegah jenayah serta mengurangkan kebimbangan terhadap jenayah.

Berdasarkan trend jenayah dan kehendak penduduk tempatan, PBS telah dikaji semula sebanyak dua kali pada tahun 2008 dan 2009. Dengan mengambil kira kemampuan sumber dan keterterapan langkah, PLANMalaysia telah meringkaskan 23 langkah asal kepada 15 langkah yang menjurus kepada tiga strategi utama, iaitu mereka bentuk persekitaran fizikal, memperkasakan kawasan sasaran, dan pengurusan, penyertaan komuniti, dan kesedaran awam (PLANMalaysia, 2010). Realitinya, terdapat bukti PBS dilaksanakan oleh lebih banyak PBT dengan bantuan RM102 juta daripada kerajaan pusat (Jabatan Perdana Menteri, 2010). Namun, penilaian keberkesanan PBS dalam menangani kejadian jenayah dan kebimbangan terhadap jenayah masih dipersoalkan (Mohd Yusof, Mohd Fareed, Zaimah, Suraiya, & Abd Hair, 2018; Shuhana & Natasha Azim, 2016; Yong, 2019).

Usaha menilai keselamatan bandar tetap diteruskan. Beberapa institusi antarabangsa dan sarjana tempatan sejak sekian lama telah cuba mengkaji dan menilai aspek keselamatan bandar masing-masing. Namun, pemahaman tentang penilaian keselamatan bandar agak mengelirukan dan sering berlaku percanggahan kesimpulan antara wacana antarabangsa dengan wacana tempatan. Contohnya, menurut statistik yang diterbitkan berserta sokongan temu bual dengan pakar, Indeks Bandar Selamat (Economist Intelligence Unit (EIU), 2019) telah meletakkan bandar KL di tangga ke-35 daripada 60 bandar dunia. Sementara itu, berdasarkan soal selidik melibatkan lebih daripada 12,000 penduduk, Indeks Bandar Pintar (Institute for Management Development (IMD), 2019) meletakkan bandar KL di tangga ke-70 daripada 102 buah bandar, termasuklah daripada aspek keselamatan. Sebaliknya, sarjana tempatan seperti Siti Nadira, Rosmadi, dan Jamilah (2015) yang menggunakan model indeks dalam perisian ArcGIS menilai tahap kesejahteraan hidup di KL sebagai berada dalam kategori yang 'sangat baik', sekali gus meletakkan KL di tangga kedua daripada 82 buah daerah di Semenanjung Malaysia mengikut kesejahteraan hidup masyarakat. Penilaian kajian dilakukan oleh Siti Nadira et al. (2015) menggunakan 17 penunjuk namun penerangan yang teliti tidak dijumpai. Kajian oleh Hanani (2011) pula berdasarkan 154 soal selidik dan temu duga dengan wakil agensi pelaksana Dewan Bandaraya Kuala Lumpur (DBKL) dalam penilaian keberkesanan PBS menyimpulkan bahawa penduduk Taman Perumahan Wangsa Melawati, Wangsa Maju, KL tidak pasti sama ada tahap

keselamatan di kawasan taman perumahan mereka adalah terjamin, tetapi pada asasnya mereka kurang bimbang tentang faktor penjenayah.

Oleh itu, bagaimanakah dapat ditafsirkan percanggahan pendapat tentang keselamatan bandar KL, iaitu dilabelkan di bawah nilai min bagi aspek keselamatan tetapi memiliki kesejahteraan hidup yang sangat baik dan penduduknya kurang bimbang tentang faktor penjenayah? Berasaskan persoalan ini dan dengan mengambil kes bandar KL, objektif kajian ini adalah untuk memahami jurang perbezaan yang wujud dan aspek-aspek yang boleh dipelajari daripada wacana kedua-dua pihak global dan lokal.

Sorotan literatur

Konsep bandar selamat yang ringkas tetapi dissensus pada elemen

Pengkaji memerhatikan kebanyakan sarjana memberikan takrifan ringkas terhadap konsep bandar selamat, iaitu berkait rapat dengan jenayah, kebimbangan terhadap jenayah, dan juga sebahagian daripada konsep makro seperti bandar mampan, bandar berdaya huni, dan bandar pintar. Contohnya, Jalaluddin dan Mohd Asruladlyi (2015) dan Shuhana et al. (2013) menyatakan konsep bandar selamat merupakan konsep mikro (aspek sekuriti) dengan tujuan untuk mencapai matlamat pembangunan dalam mewujudkan suasana bandar mampan dan berdaya huni. Ahmad Nazrin, Siti Noorbaizura, dan Noor Azah (2012) mentakrifkan bandar selamat sebagai sebahagian daripada konsep bandar berdaya huni yang memfokuskan kepada masalah jenayah di kawasan bandar. IHS Markit (2017) pula mentakrifkan konsep bandar selamat sebagai tunggak penting bagi konsep bandar pintar daripada aspek maklumat keselamatan awam. Selain faktor jenayah, kebimbangan terhadap jenayah juga menjadi takrifan konsep bandar pintar. Contohnya, dalam Agenda Pemandaran Baharu (NUA) oleh (UN-Habitat, 2017), sebuah bandar yang selamat digambarkan sebagai bandar yang sesuai untuk penempatan manusia yang terangkum untuk melakukan pelbagai aktiviti harian tanpa kebimbangan terhadap jenayah dan ugutan. Kajian Yong (2019) juga menekankan elemen kebimbangan terhadap jenayah dalam konsep bandar selamat, namun beliau tidak menemui faktor yang mempunyai hubung kait yang kuat dalam menangani kebimbangan jenayah secara signifikan.

Dianggapkan konsep bandar selamat adalah ringkas dan dipersetujui ramai bahawa ia berkaitan dengan jenayah, kebimbangan terhadap jenayah, dan sebahagian penting daripada konsep makro seperti bandar mampan. Namun, apakah elemen-elemen terperinci yang benar-benar membentuk konsep tersebut? Pengkaji mendapati tiada konsensus berkenaan hal ini walaupun konsep bandar selamat telah diutarakan sejak lima dekad yang lalu. Perkara ini berlaku disebabkan setiap sarjana/institusi mempunyai objektif, motif, dan konteks tersendiri dalam mengukur konsep bandar selamat. Contohnya, perunding korporat IHS Markit (2017) yang mempunyai motif untuk memasarkan teknologinya kepada kerajaan telah mengutarakan empat elemen untuk mengukur konsep bandar selamat, iaitu elemen pelaburan kerajaan, keputusan keselamatan, manfaat sosial, dan manfaat ekonomi. Indeks Kualiti Hidup Malaysia yang bermula pada tahun 1990 dan digantikan dengan konsep kesejahteraan hidup melalui Indeks Kesejahteraan Rakyat Malaysia pada tahun 2013 turut menilai aspek keselamatan awam (Siti Nadira et al., 2015). Dalam hal ini, aspek keselamatan awam dinilai berdasarkan kejadian jenayah dan kemalangan jalan raya. Indeks Kesejahteraan (Organization for Economic Co-operation and Development, 2017) mempunyai 11 dimensi dan salah satu daripadanya ialah keselamatan peribadi yang diukur

dengan kadar pembunuhan dan perasaan selamat. Jalaluddin dan Mohd Asruladlyi (2015) pula menyatakan terdapat dua tujuan untuk mewujudkan konsep bandar selamat, iaitu mencegah kejadian jenayah dan menjaga kesejahteraan penduduk.

Ketidakeragaman pendapat atau *dissensus* diperhatikan juga daripada kajian Natasha Azim (2014) yang cuba memahami konsep bandar selamat melalui konsep “*home zone*” dan pelaksanaan program bandar selamat. Maka, pada pendapat pengkaji, kebanyakan kajian lepas mempamerkan corak yang kurang jelas, mengabaikan penelitian konsep bandar selamat, dan mengukur bandar selamat mengikut objektif masing-masing.

Aspek yang difokuskan dalam perbincangan bandar selamat

Kebanyakan sarjana bersetuju bahawa konsep bandar selamat berkembang sekitar dekad 1970-an dan diubah suai daripada model Newman (1972, 1996) iaitu tindakan mencegah dan menyelesaikan masalah jenayah melalui reka bentuk bandar seperti jalan, bangunan, perumahan, dan gaya hidup. Walaupun aspek sosial seperti kesedaran berkomuniti turut dibincangkan, Newman (1972, 1996) lebih memihak kepada idea *Crime Prevention through Environmental Design* (CPTED). Idea CPTED merujuk kepada reka bentuk persekitaran fizikal yang terperinci seterusnya dapat mempengaruhi tingkah laku manusia, menghalang mereka daripada melakukan kesalahan, dan mengurangkan perasaan takut terhadap jenayah. Faizah, Nordin, dan Au-yong (2015) telah membincangkan pelaksanaan CPTED dan mencadangkan reka bentuk persekitaran bandar KL diperbaik untuk mengurangkan kejadian jenayah jalanan melalui penambahbaikan susun atur ruang bandar, laluan dan ketersampaian, pencahayaan, peralatan keselamatan (seperti CCTV, butang kecemasan, cermin keselamatan, dan papan tanda peringatan), pengawasan, dan penyelenggaraan.

Dalam kajian perumahan bebas jenayah, Olajide, Lizam, dan Adewole (2015) membandingkan pelaksanaan dan keberkesanan CPTED dengan CPSD (*Crime Prevention through Social Development*) kerana terdapat pertentangan dalam perbincangan pakar reka bentuk alam sekitar dan ahli kriminologi. Lalu, beliau mencadangkan sebuah gabungan untuk membentuk CPSED (*Crime Prevention through Social and Environmental Development*). Reynald dan Elffers (2009) merumuskan CPTED dan teori *defensible space* adalah berasas dan pada masa hadapan perlu digabungkan dengan teori *routine activities* (Cohen & Felson, 1979) yang lebih memihak kepada aspek perubahan sosial. Yong (2019) pula mengutarakan kepentingan kedua-dua CPTED dan CPSD dalam konsep bandar selamat, dan turut dilihat daripada sudut teori *routine activities* dan teori *broken window* (Wilson & Kelling, 1982).

Dalam menangani kejadian jenayah, selain CPTED dan CPSD, usaha menambah baik urus tadbir PBT amat ditekankan. Jalaluddin dan Mohd Asruladlyi (2015) mengemukakan tujuh ciri urus tadbir bandar selamat yang baik dalam merealisasikan keselamatan komuniti bandar selamat, termasuk bertanggungjawab, telus, bertindak balas dengan cepat, adil kepada semua, berkesan dan cekap, mengikut peraturan, dan kerjasama antara pemegang taruh. Natasha Azim (2014) dan Shuhana dan Natasha Azim (2016) menyimpulkan bahawa kepentingan urus tadbir DBKL dan kesedaran penjawat awam terhadap tahap pelaksanaan bandar selamat perlu ditingkatkan. Pada pendapat pengkaji, antara ciri-ciri urus tadbir yang baik, PBT perlu menekankan penyertaan awam (rujuk Jalaluddin, Lim, dan Zurinah, 2019) dan membenarkan penduduk bersama-sama terlibat dalam proses awal merangka agenda keselamatan, merancang, melaksana, dan menilai keberkesanan program bandar selamat.

Selain itu, dalam perbincangan mengenai keselamatan penduduk tempatan, aspek keselamatan pelancong juga diberikan perhatian oleh sarjana. Pada mata dunia, dalam aspek keselamatan pelancong, bandar KL mempunyai indeks keselamatan yang lebih rendah (56%) berbanding indeks bagi seluruh Malaysia (69%) (Safearound.com, n.d.). Ahmad Nazrin et al. (2012) menyatakan keselamatan sesebuah bandar perlu merangkumi keselamatan pengunjung seperti pelancong dan pelabur asing kerana di samping penduduk tempatan, mereka juga menyumbang kepada ekonomi bandar dan membawa kesejahteraan kepada negara.

Kesimpulannya, antara aspek penilaian bandar selamat yang mendapat perhatian sarjana adalah seperti aspek CPTED, CPSD, mencegah jenayah, kebimbangan terhadap jenayah, melaksanakan program bandar selamat, menambah baik urus tadbir, menggalakkan penyertaan komuniti, dan menjaga keselamatan pelancong. Kesemua aspek tersebut diteliti dalam analisis kajian ini.

Metod kajian

Latar belakang kawasan kajian

Kajian ini memilih bandar KL memandangkan peranannya sebagai ibu negara Malaysia memudahkan proses untuk mendapatkan data penilaian oleh institusi antarabangsa berbanding dengan bandar lain yang kurang dikenali di mata dunia. Di samping itu, cabaran isu keselamatan bandar KL kerap dibincangkan oleh institusi dan sarjana mahupun dalam media (Bernama, 2011; thestar, 2019; USM, 2015). Kadar jenayah di bandar KL dikatakan berada pada paras yang tinggi walaupun program bandar selamat telah dilancarkan seawal tahun 2004. Pelaksanaan program bandar selamat dan CPTED di bandar KL pada peringkat awalnya kurang berkesan (Natasha Azim, 2014). Oleh itu, program bandar selamat dipromosikan buat kali kedua pada tahun 2008–2009 dan program tersebut bersama CPTED turut dimasukkan sebagai salah satu strategi penting dalam Pelan Struktur KL 2020. Kini, strategi membentuk kejiranan dan rangkaian pejalan kaki yang selamat diteruskan dalam Draf Pelan Struktur KL 2040.

Kaedah kajian kes dan pengumpulan data

Kajian ini menggunakan kaedah kajian kes (Yin, 2018) dengan berdasarkan ulasan khas literatur terhadap kes bandar KL mengenai penilaian aspek keselamatan. Pangkalan data *Google Scholar* digunakan kerana datanya yang meluas dan senang dicapai (Jensenius et al., 2018). Kata kunci 'bandar selamat' atau '*safe city*' dipilih, dan tempoh dari tahun 1996 (tahun bermulanya program bandar selamat oleh UN-Habitat) sehingga Februari 2020 dihadkan dalam pencarian literatur. Daripada carian literatur yang menyeluruh, pengkaji mendapati dua wacana antarabangsa dan tujuh wacana tempatan yang sesuai untuk dijadikan asas perbandingan dalam menjawab persoalan kajian yang dinyatakan dalam bahagian pengenalan.

Kaedah analisis

Kaedah jadual matriks perbandingan telah dibentuk mengikut saranan vom Brocke et al. (2009) dan analisis statistik deskriptif yang berbeza bagi wacana global dan tempatan turut dilakukan. Bagi wacana global, statistik indeks keselamatan dan pembahagian kategorinya jelas tertera dalam

laporan. Maka, penulis mengaplikasikan analisis jarak daripada nilai min indeks untuk menilai tahap keselamatan setiap kategori dengan berpaksikan nilai min sedia ada.

Keadaannya berbeza bagi wacana tempatan kerana sarjana tempatan menggunakan kaedah yang berbeza-beza dalam laporan. Maka, penulis memilih untuk membuat penilaian skor terhadap aspek bandar selamat yang dirumuskan dalam bahagian kedua Sorotan Literatur. Kerja penilaian skor telah dibahagikan kepada tiga fasa mengikut pengubahsuaian daripada kaedah penyelidikan yang dijalankan oleh Willems, Bergh, & Viaene (2017). Secara praktikalnya, prosedur tersebut menekankan kerja individu dan perbincangan bersama. Pada fasa pertama, pencarian kes wacana dilakukan oleh penulis pertama. Pada fasa kedua, penilaian skor dilakukan secara berasingan oleh penulis pertama, kedua, dan ketiga. Kemudian, ketiga-tiga penulis berkumpul dan berbincang tentang pemarkahan skor. Pada fasa terakhir, keputusan daripada fasa ketiga disemak oleh penulis keempat dan kelima sebagai *face validation* untuk memastikan keputusan yang paling optimum diperoleh di samping mengelakkan pendirian berat sebelah. Nilai skor 0 hingga 3 digunakan dalam penilaian skor. Skor 0 mewakili tidak berkaitan, skor 1 diberikan sekiranya suatu aspek itu sekadar wujud, skor 2 diberikan sekiranya suatu aspek itu dibincangkan secara sederhana, dan skor 3 diberikan sekiranya suatu aspek itu penting dalam perbincangan. Kemudian, skor tersebut dijumlahkan dan ditukarkan kepada peratusan.

Penemuan hasil kajian

Wacana antarabangsa

Kajian ini membandingkan dua wacana antarabangsa, iaitu Indeks Bandar Selamat EIU dan Indeks Bandar Pintar IMD. Bandar KL dimasukkan sejak terbitan tahun 2017 dalam Indeks EIU yang menilai 60 bandar di dunia (EIU, 2017). KL menduduki tangga ke-35 daripada 60 bandar pada tahun 2019, turun empat anak tangga dibandingkan dengan tahun 2017. Jadual 1 menunjukkan bahawa bandar KL berada bawah nilai min dalam tiga kategori, iaitu kategori keselamatan digital, kesihatan, dan infrastruktur.

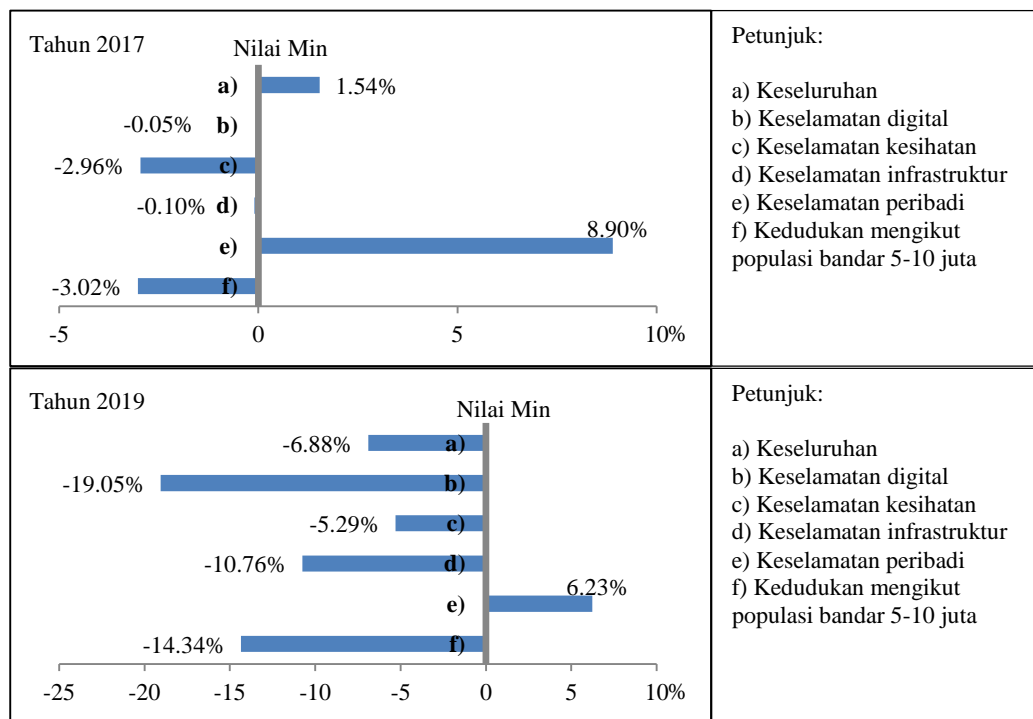
Secara terperinci, merujuk kepada Rajah 1, kategori keselamatan digital bandar KL menunjukkan penurunan paling tinggi, iaitu 19% daripada jarak bawah nilai min -0.05% (tahun 2017) kepada -19.05% (tahun 2019). Keselamatan kesihatan merosot 2.33% daripada jarak bawah nilai min -2.96% kepada -5.29%. Perkara kebanggaan penduduk tempatan iaitu keselamatan infrastruktur yang baik sebenarnya turut berada di bawah nilai paras antarabangsa, iaitu merosot 10.66%. Bagi kategori keselamatan peribadi pula, walaupun ia dapat dikekalkan lebih tinggi daripada nilai purata, jurang kategori tersebut telah menurun sebanyak 2.67%.

Bagi perbandingan kedudukan mengikut populasi bandar 5-10 juta penduduk, daripada jumlah 13 hingga 14 bandar, kedudukan bandar KL telah turun dua anak tangga daripada kedudukan ke-9 kepada kedudukan ke-11. Jurang perbezaan dengan nilai paras antarabangsa juga semakin meluas, iaitu merosot 11.32%.

Jadual 1. Kedudukan bandar KL dalam Indeks Bandar Selamat EIU.

Kategori	Kedudukan KL	Skor KL	Nilai min*	Jarak daripada nilai min (angka)	Jarak daripada nilai min (%)	Penilaian
Indeks Bandar Selamat EIU (2017)						
a) Keseluruhan	31	73.11	72.00	1.11	1.54	Atas min
b) Keselamatan Digital	30	66.17	66.20	-0.03	-0.05	Bawah min
c) Keselamatan Kesihatan	36	67.15	69.20	-2.05	-2.96	Bawah min
d) Keselamatan Infrastruktur	35	78.12	78.20	-0.08	-0.10	Bawah min
e) Keselamatan Peribadi	24	81.02	74.40	6.62	8.90	Atas min
f) Kedudukan mengikut populasi 5-10 juta penduduk	9	73.11	75.39	-2.28	-3.02	Bawah min
Indeks Bandar Selamat EIU (2019)						
a) Keseluruhan	35	66.30	71.20	-4.90	-6.88	Bawah min
b) Keselamatan Digital	43	54.40	67.20	-12.80	-19.05	Bawah min
c) Keselamatan Kesihatan	38	64.40	68.00	-3.60	-5.29	Bawah min
d) Keselamatan Infrastruktur	37	64.70	72.50	-7.80	-10.76	Bawah min
e) Keselamatan Peribadi	31	81.80	77.00	4.80	6.23	Atas min
f) Kedudukan mengikut populasi 5-10 juta penduduk	11	66.30	77.40	-11.10	-14.34	Bawah min

Nota: *Kiraan Nilai min bagi item (a) hingga (e) adalah merujuk kepada jumlah purata 60 bandar; manakala item (f) merujuk kepada jumlah purata 13 hingga 14 bandar yang berpenduduk 5 hingga 10 juta.

Rajah 1. Jarak daripada nilai min, kedudukan bandar KL dalam indeks bandar selamat.

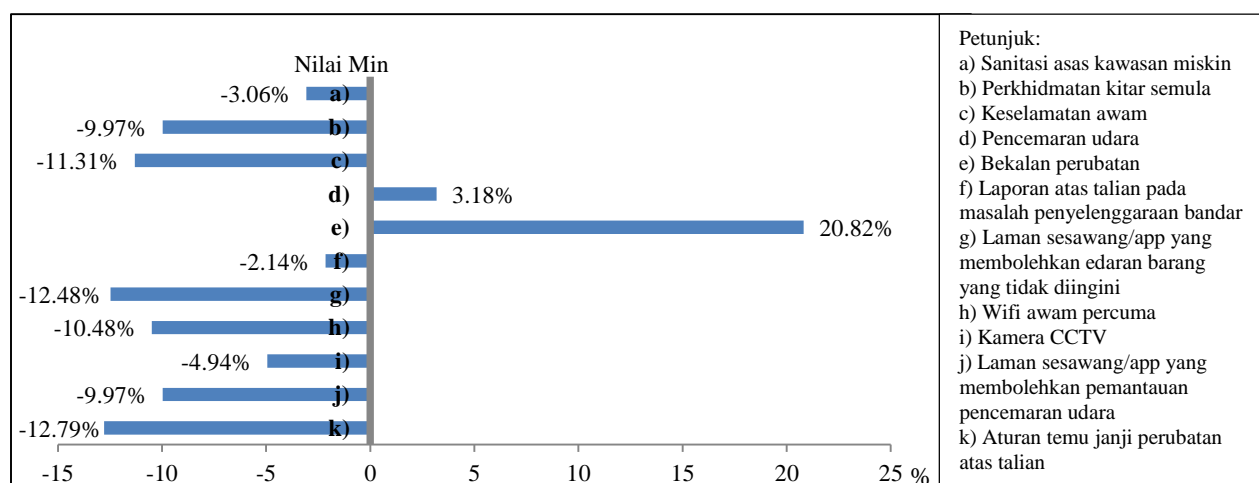
Dalam penilaian wacana dunia kedua iaitu indeks IMD (2019), analisis dilakukan pada tahun 2019 sahaja kerana indeks tersebut diterbitkan pada julung-julung kalinya. Secara keseluruhannya, bandar KL menduduki tangga ke-70 daripada 102 bandar di dunia. Merujuk

kepada Jadual 2, bagi 11 penunjuk dalam kategori kesihatan dan keselamatan, majoritinya atau sembilan penunjuk mempunyai nilai yang lebih rendah daripada nilai min.

Jadual 2. Penilaian bandar KL dalam Indeks IMD 2019 (kategori kesihatan dan keselamatan).

Indikator	Skor KL	Anggaran nilai min	Jarak daripada nilai min (angka)	Jarak daripada nilai min (%)	Penilaian
Infrastruktur (Kesihatan dan Keselamatan)					
a. Sanitasi asas yang memenuhi kehendak kawasan miskin	63.01	65	-1.99	-3.06	Bawah min
b. Perkhidmatan kitar semula adalah memuaskan	53.12	59	-5.88	-9.97	Bawah min
c. Keselamatan awam adalah bukan suatu masalah	48.78	55	-6.22	-11.31	Bawah min
d. Pencemaran udara adalah bukan suatu masalah	40.24	39	1.24	3.18	Atas min
e. Bekalan perkhidmatan perubatan adalah memuaskan	72.49	60	12.49	20.82	Atas min
Teknologi (Kesihatan dan Keselamatan)					
f. Laporan atas talian pada masalah penyelenggaraan bandar membekalkan penyelesaian yang pantas	61.65	63	-1.35	-2.14	Bawah min
g. Terdapat laman sesawang/app yang membolehkan edaran barang yang tidak diingini kepada penduduk	53.39	61	-7.61	-12.48	Bawah min
h. Wifi awam percuma telah menambah baik akses kepada perkhidmatan	59.08	66	-6.92	-10.48	Bawah min
i. Kamera CCTV menjadikan penduduk merasa lebih selamat	63.69	67	-3.31	-4.94	Bawah min
j. Terdapat laman sesawang/app yang membolehkan pemantauan pencemaran udara yang berkesan	53.12	59	-5.88	-9.97	Bawah min
k. Aturan temu janji perubatan atas talian telah menambahkan akses	61.92	71	-9.08	-12.79	Bawah min

Merujuk kepada Rajah 2, antara sembilan penunjuk yang nilainya lebih rendah daripada nilai min, penunjuk aturan temu janji perubatan dalam talian mempunyai perbezaan yang paling tinggi dengan nilai min iaitu -12.79%, diikuti dengan terdapat laman sesawang yang membolehkan edaran barang (-12.48%), dan keselamatan awam bukan suatu masalah (-11.31%).

Rajah 2. Jarak daripada nilai min, kedudukan bandar KL dalam Indeks IMD 2019 (kategori kesihatan dan keselamatan).

Wacana tempatan

Tujuh wacana sarjana tempatan dipilih dalam penilaian kajian ini, iaitu Yong (2019), Shuhana dan Natasha Azim (2016), Natasha Azim (2014), Shuhana et al. (2013), Mohammad Abdul dan Hassan (2012), Yong (2012), dan Hanani (2011). Daripada sorotan literatur, lapan aspek fokus dalam perbincangan bandar selamat telah dikenal pasti, iaitu a) program bandar selamat, b) mencegah jenayah, c) mengurangkan kebimbangan terhadap jenayah, d) CPTED, e) CPSD, f) menjaga keselamatan pelancong, g) menggalakkan penyertaan komuniti, dan h) menambah baik urus tadbir. Keputusan analisis skor (Jadual 3) menunjukkan tiga aspek yang paling mendapat perhatian sarjana ialah CPTED (skor 19, 21.35%) diikuti oleh mencegah jenayah (skor 17, 19.1%) dan program bandar selamat (skor 15, 16.85%).

Jadual 3. Analisis skor terhadap wacana tempatan yang berkaitan dengan keselamatan di bandar KL.

Sarjana	Aspek fokus dalam perbincangan bandar selamat								Jumlah
	a)	b)	c)	d)	e)	f)	g)	h)	
Yong (2019)	3	3	3	3	3	1	1	1	
Shuhana dan Natasha Azim (2016)	1	2	0	3	0	0	0	3	
Natasha Azim (2014)	1	1	1	3	0	0	1	3	
Shuhana et al. (2013)	2	2	0	2	0	0	0	2	
Yong (2012)	3	3	2	3	1	1	2	2	
Mohammad Abdul dan Hassan (2012)	2	3	3	3	1	0	1	0	
Hanani (2011)	3	3	3	2	0	0	2	1	
Jumlah Skor	15	17	12	19	5	2	7	12	89
Peratusan (%)	16.85	19.10	13.48	21.35	5.62	2.25	7.87	13.48	100.00

Nota: a) Program bandar selamat, b) Mencegah jenayah, c) Mengurangkan kebimbangan terhadap jenayah, d) CPTED, e) CPSD, f) Menjaga keselamatan pelancong, g) Menggalakkan penyertaan komuniti, dan h) Menambah baik urus tadbir.

Aspek CPTED terbukti merupakan topik paling popular berbanding dengan topik-topik lain dan hampir kesemua sarjana menyentuh aspek ini secara mendalam. Hal ini dapat dilihat daripada Shuhana dan Natasha Azim (2016) dan Faizah et al. (2015) yang menyatakan reka bentuk alam sekitar mendapat sambutan memberangsangkan, dan sebenarnya konsep bandar selamat yang dibentuk daripada Newman (1996) juga menekankan aspek fizikal membanteras jenayah. Sebaliknya, CPSD kurang mendapat sambutan walaupun Olajide et al. (2015) membahaskan bahawa CPSD adalah sama penting dengan CPTED. Menurut Mohammad Abdul dan Hassan (2012), aspek kebimbangan terhadap jenayah lebih mendapat perhatian daripada aspek jenayah yang berlaku di Taman Melawati, KL, dan ini adalah berbeza dengan keputusan analisis kajian ini. Perhatian sarjana tempatan adalah lebih menjurus kepada mencegah jenayah dan ia selaras dengan hebahan polis yang sentiasa diwartakan di akhbar (Hidayatul Akmal, 2019; Ifsec Global, 2014).

Perbincangan

Daripada analisis di atas, dapat disimpulkan bahawa kedua wacana antarabangsa dan tempatan melihat aspek yang berbeza. Institusi antarabangsa mempunyai perspektif yang lebih meluas dan menilai KL daripada lima aspek keselamatan, iaitu keselamatan awam, peribadi, kesihatan, infrastruktur, dan digital. Pandangan mata dunia sering melihat daripada sudut keselamatan bandar dalam mempengaruhi kestabilan ekonomi, peluang pelaburan, dan kesesuaian melakukan aktiviti pelancongan. Sarjana tempatan pula menjurus kepada aspek yang lebih lokal dan dekat dengan kehendak penduduk, iaitu pelaksanaan CPTED, mencegah jenayah, dan keberkesanan program bandar selamat. Berdasarkan perbandingan sedemikian, faktor kebimbangan terhadap jenayah dan urus tadbir mendapat perhatian sederhana, manakala faktor keselamatan pelancong dan ekonomi, CPSD, dan penyertaan komuniti mendapat perhatian yang minimum. Walau bagaimanapun, program bandar selamat mengutamakan strategi pelaksanaan CPTED seperti yang diterapkan dalam Program Transformasi Kerajaan, NKRA (*National Key Results Area*) (PLANMalaysia, 2010). Amalan pelaksanaan CPTED adalah meluas serta mencakupi aspek menjaga keselamatan pelancong dan warga tempatan, di samping melibatkan penyertaan awam. Dalam konteks kajian ini, idea CPTED merujuk kepada reka bentuk persekitaran fizikal dalam mencegah aktiviti jenayah. Maka, rumusan kajian ini perlu dipetik dengan lebih berhati-hati.

Bagi aspek urus tadbir, pengkaji melihat aspek ini penting kerana mengikut falsafah etika deontologi, tanggungjawab utama terhadap pengurusan bandar dipikul oleh kerajaan, dengan sokongan daripada pemegang taruh (Jalaluddin & Mohd Asruladlyi, 2015). Maka, urus tadbir yang baik adalah amat penting dalam menangani jenayah dan kebimbangan terhadap jenayah. Selain tujuh ciri urus tadbir yang baik (Jalaluddin & Mohd Asruladlyi, 2015), kesedaran penjawat awam (Natasha Azim, 2014) dan kelangsungan mesyuarat penuh PBT – jawatankuasa bandar selamat (Yong, 2019) juga perlu diberikan perhatian. Dalam kajian Yong (2019), beliau mendapati keputusan yang sebaliknya iaitu responden mengatakan bahawa mesyuarat penuh PBT adalah kurang penting. Namun pada pendapat Yong (2019) dan juga dipersetujui oleh penulis, hal ini disebabkan oleh kurangnya kesedaran penduduk dalam memahami bahawa kuasa membuat keputusan dan pelaksanaan sebenarnya tertakluk pada keputusan dalam mesyuarat penuh PBT.

Sasaran tempatan seperti yang diutarakan oleh Polis Diraja Malaysia yang ingin bandar KL mencapai kedudukan 20 teratas dalam indeks bandar selamat (Ifsec Global, 2014) pada tahun 2020 adalah jelas tidak tercapai. Kedudukan sekarang iaitu yang ke-35 dalam indeks bandar selamat menunjukkan usaha mewujudkan bandar selamat daripada kejadian kes jenayah dan kebimbangan terhadap jenayah masih perlu diteruskan dengan giat. Selain polis, kerjasama antara semua pemegang taruh seperti PLANMalaysia, Urbanice, pihak swasta, dan komuniti adalah amat diperlukan. Memandangkan kompleksnya kejadian jenayah daripada sudut kriminologi, jenayah tidak akan dapat dibanteras sehingga kosong selagi wujud sifat-sifat manusia yang negatif seperti mementingkan diri sendiri. Namun begitu, jenayah dapat dikurangkan dengan kawalan dan kerjasama semua pihak. Dalam hal kerjasama pemegang taruh, analisis menunjukkan bahawa aspek penyertaan komuniti masih kurang diambil berat. Contohnya dalam usaha polis menempatkan pegawai di projek perumahan rakyat (Mohd Azam, 2017), sebenarnya ia perlu diberikan perhatian kerana tanpa kerjasama semua pihak seperti *community policing*, kes jenayah akan terus berleluasa. Selain itu, Dasimah dan Ling (2009) menyatakan mengadakan bengkel bersiri bersama pemegang taruh bandar adalah lebih berkesan berbanding dengan pameran awam dalam usaha untuk menggalakkan penglibatan penduduk dalam pemurnian pelan struktur bandar KL 2020.

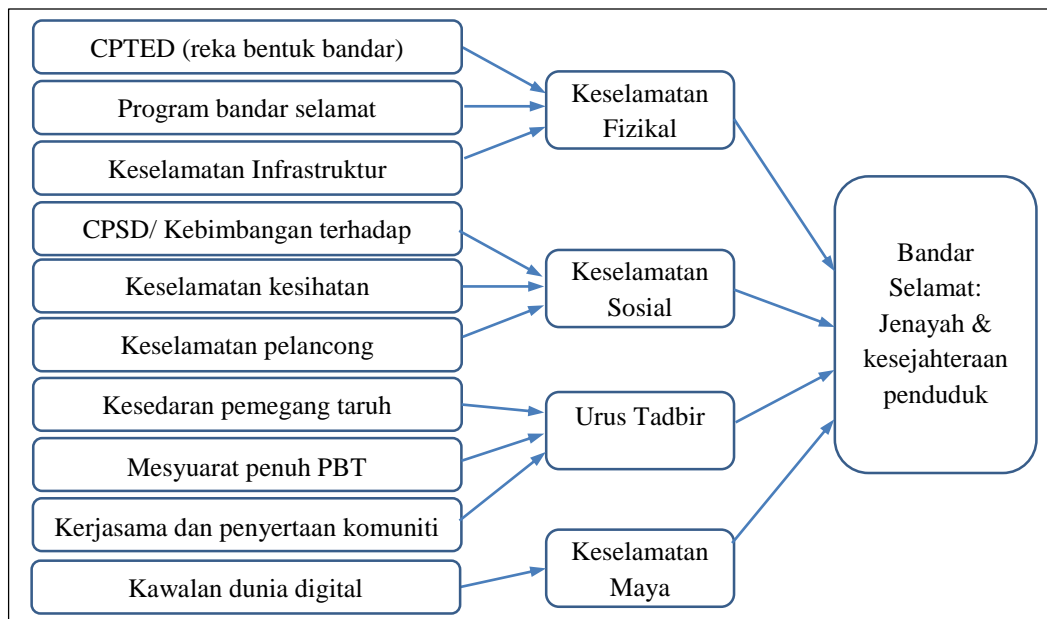
Secara keseluruhannya, didapati pembuktian bandar KL sebagai “bandar sederhana rendah selamat” di mata dunia kurang diambil berat oleh penduduk tempatan selagi kehidupan mereka sejahtera dan kes-kes jenayah di kawasan sekitar mereka berada pada tahap terkawal. Pada pendapat pengkaji, perbezaan pandangan harus dijadikan iktibar dan tidak sepatutnya dipandang ringan. Contohnya, pihak DBKL bukan sekadar merujuk kepada wacana tempatan yang mengatakan status keselamatan KL berada para tahap memuaskan, tetapi perlu merangkumi perspektif wacana dunia serta sentiasa berusaha meningkatkan status keselamatan bandar KL. Tambahan lagi, aspek adaptasi masyarakat terhadap kebimbangan dan jenayah perlu diteliti. Pengkaji mendapati aspek adaptasi banyak mendapat perhatian dalam kajian perubahan iklim dan bandar pintar (Huang-Lachmann, 2019) tetapi masih kurang ditumpukan dalam bidang bandar selamat.

Aspek adaptasi terhadap kebimbangan dan jenayah berkaitan dengan CPSD menunjukkan bukti-bukti kejayaan di negara maju seperti kes Reno di Nevada, San Romanoway di Toronto, dan projek remaja orang asli di wilayah Kimberly, Western Australia (Saville & Cleveland, 2013). Olajide dan Mohd Diah (2016) juga melaporkan kes pembangunan sosial, perumahan, sekolah, dan remaja untuk mengelak kebimbangan dan jenayah di Amerika Syarikat, Perancis dan United Kingdom. Lim, Yong, Malek, et al. (2020) dan Lim, Yong, Rashid, dan Malek (2020) dalam mengkaji keberkesanan dan cabaran program bandar selamat di Malaysia menyimpulkan adaptasi dan sokongan psikologi, kewangan, dan kekeluargaan kepada penjenayah perlu dikaji. Maka, langkah seperti *community policing*, bengkel bersiri, sesi kaunseling, dan rakyat diberi peluang untuk terlibat dan membuat keputusan khasnya dalam mesyuarat penuh PBT kesemuanya boleh dirumuskan dan dimurnikan sebagai adaptasi penduduk terhadap jenayah dan kebimbangan terhadap jenayah.

Kesimpulan

Daripada perbincangan ini, kedua-dua wacana antarabangsa dan tempatan didapati merangkumkan aspek keselamatan fizikal, sosial, urus tadbir, dan maya (digital) dalam pemahaman konsep bandar selamat. Maka, pengkaji telah membentuk kerangka konseptual dan penunjuk yang lebih menyeluruh dalam merangkumkan faktor ke arah mewujudkan bandar selamat (Rajah 3). Kerangka konseptual tersebut boleh dijadikan hipotesis kajian seterusnya dalam mengkaji hubungan antara penunjuk yang telah dikenal pasti daripada kedua-dua wacana antarabangsa dan tempatan. Hipotesis yang terbentuk adalah seperti faktor keselamatan fizikal, sosial, urus tadbir, dan maya merupakan faktor yang menjadikan KL bandar selamat.

Kajian ini adalah yang pertama menyumbangkan perbandingan perspektif antara pandangan dunia dan tempatan terhadap konsep keselamatan di Malaysia, khususnya bandar KL. Batasan kajian ini berkaitan dengan asas setiap indeks antarabangsa mahupun kajian tempatan adalah berdasarkan objektif masing-masing. Maka, perbandingan sedemikian hanyalah sekadar perbandingan asas. Keselamatan dalam konteks kajian ini digeneralisasikan sebagai mewakili pencegahan jenayah, tetapi tidak meliputi pencegahan bencana alam, pandemik dan kemalangan jalan raya. Kajian lanjutan yang disyorkan adalah seperti daripada aspek adaptasi terhadap kebimbangan dan jenayah dalam bandar selamat, atau menguji hipotesis dan kerangka konseptual yang terbentuk dalam kajian ini untuk mengenal pasti faktor yang menilai pemahaman terhadap bandar selamat.

Rajah 3. Kerangka konseptual faktor membina bandar selamat.

Makluman dan Penghargaan

Versi asal artikel ini telah dibentangkan dalam eProsiding Simposium Kebudayaan Indonesia-Malaysia (SKIMXVI), 5 Mei 2020. Penulis ingin mengucapkan terima kasih kepada penyunting dan kedua-dua pengulas artikel ini. Selain itu, kajian ini tidak menerima apa-apa sokongan kewangan daripada mana-mana pihak.

Rujukan

- Ahmad Nazrin, A. A., Siti Noorbaizura, B., & Noor Azah, A. (2012). The effectiveness of safe city programme as safety basic in tourism industry: Case study in Putrajaya. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 42, 477–485.
- Bernama. (2011). Mengekalkan Kuala Lumpur sebagai bandar raya selamat cabaran besar. <https://www.mstar.com.my/lokal/semasa/2011/03/03/mengekalkan-kuala-lumpur-sebagai-bandar-raya-selamat-cabaran-besar-pdrm>
- Cohen, L. E., & Felson, M. (1979). Social change and crime rate trends: A routine activity approach. *American Sociological Review*, 44(Aug), 588–608.
- Dasimah, O., & Ling, O. H. L. (2009). Malaysian development planning System: Kuala Lumpur structure plan and public participation. *Asian Social Science*, 5(3), 30–36.
- Economist Intelligence Unit (EIU). (2017). *Safe Cities Index 2017*. London, England: The Economist, Intelligence Unit.
- Economist Intelligence Unit (EIU). (2019). *Safe Cities Index 2019*. London, England: The Economist, Intelligence Unit.
- Faizah, M. L., Nordin, N. A., & Au-yong, C. P. (2015). Rekabentuk bagi keselamatan bandar di

- Kuala Lumpur: Satu ulasan kritis. *Malaysian Journal of Society and Space*, 11(9), 40–53.
- Hanani, S. (2011). *Pelaksanaan Program Bandar Selamat di Kuala Lumpur*. Msc thesis, Universiti Utara Malaysia.
- Hidayatul Akmal, A. (2019). 8 fokus utama jadikan KL bandar selamat. <https://www.hmetro.com.my/mutakhir/2019/02/422750/8-fokus-utama-jadikan-kl-bandar-selamat>
- Huang-Lachmann, J. T. (2019). Systematic review of smart cities and climate change adaptation. *Sustainability Accounting, Management and Policy Journal*, 10(4), 745–772.
- Ifsec Global. (2014). Greater KL targets Safe City Top 20 by 2020. http://www.investkl.gov.my/Relevant_News-@-Greater_KL_targets_Safe_City_Top_20_by_2020.aspx
- IHS Markit. (2017). *The benefits of safe cities: Safer cities creating a better life*. London, England: IHS Markit Ltd.
- Institute for Management Development (IMD). (2019). *Smart City Index*. Singapore: Institute for Management Development and Singapore University of Technology and Design.
- Jabatan Perangkaan Malaysia. (2019). Siaran akhbar statistik jenayah 2019. <https://www.dosm.gov.my/v1/index.php?r=column/pdfPrev&id=OWZSTkRPbGxwREpFbjRjZ2w1OUVGUT09>
- Jabatan Perangkaan Malaysia. (2020). Crime Statistics, Malaysia, 2020. https://www.dosm.gov.my/v1/index.php?r=column/cthemByCat&cat=455&bul_id=UFZxVnpONEJqUU5pckJIbzlXeEJ1UT09&menu_id=U3VPMldoYUxzVzFaYmNkWXZteGduZz09
- Jabatan Perdana Menteri. (2010). *Global Transformation Program Annual Report 2010*. Putrajaya, Malaysia: Jabatan Perdana Menteri.
- Jalaluddin, A. M., Lim, S. B., & Zurinah, T. (2019). Understanding the issues of citizen participation. *Journal of Nusantara Studies*, 4(1), 1-22.
- Jalaluddin, A. M., & Mohd Asruladlyi, I. (2015). Bandar selamat dan keselamatan komuniti bandar selamat. *E-Bangi*, 10(1), 97–117.
- Jensenius, F. R., Htun, M., Samuels, D. J., Singer, D. A., Lawrence, A., & Chwe, M. (2018). The benefits and pitfalls of Google Scholar. *Political Science and Politics*, 51(4), 820-824.
- Lim, S. B., Yong, C. K., Malek, J. A., Jali, M. F. M., Awang, A. H., & Tahir, Z. (2020). Effectiveness of fear and crime prevention strategy for sustainability of safe city. *Sustainability*, 12(24), 10593. <https://doi.org/10.3390/su122410593>
- Lim, S. B., Yong, C. K., Rashid, M. F. A., & Malek, J. A. (2020). A framework of challenges facing the safe city programme in Kuala Lumpur. *Planning Malaysia*, 18(4), 47-61.
- Mohammad Abdul, M., & Hassan, E. H. M. (2012). A study of crime potentials in Taman Melati terrace housing in Kuala Lumpur: Issues and challenges. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 42, 271-283.
- Mohd Azam, S. Y. (2017). Mata-mata di PPR. <https://www.hmetro.com.my/mutakhir/2017/10/276907/mata-mata-di-ppr>
- Mohd Yusof, H., Mohd Fareed, M. N., Zaimah, R., Suraiya, I., & Abd Hair, A. (2018). The community perception on the safe city programme of Kulaijaya, Malaysia. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 8(13), 142-150.
- Natasha Azim, H. (2014). *Factors influencing the successful implementation of crime prevention through environmental design program*. Msc thesis, Universiti Teknologi Malaysia.
- Newman, O. (1972). *Defensible Space: Crime Prevention Through Urban Design*. London,

- England: Mcmillan.
- Newman, O. (1996). *Creating Defensible Space*. New York: U.S. Department of Housing and Urban Development.
- Olajide, B., & Mohd Diah, M. L. (2016). Residential neighbourhood security challenges: Assessing crime prevention concepts and techniques. *International Journal of Academic Research and Development*, 1(9), 7–15.
- Olajide, S. E., Lizam, M., & Adewole, A. (2015). Towards a crime-free housing: CPTED versus CPSD. *Journal of Environment and Earth Science*, 5(18), 53–64.
- Organization for Economic Co-operation and Development. (2017). *How's Life? 2017: Measuring Well-being*. Paris, France: OECD.
- PLANMalaysia. (2010). *Reka bentuk bandar selamat: panduan pelaksanaan*. Kuala Lumpur, Malaysia: Jabatan Perancangan Bandar dan Desa.
- PLANMalaysia. (2017). *Laporan Akhir Rancangan Wilayah Konurbasi Nasional*. Kuala Lumpur, Malaysia: Jabatan Perancangan Bandar dan Desa.
- Reynald, D. M., & Elffers, H. (2009). The future of Newman's defensible space theory: Linking defensible space and the routine activities of place. *European Journal of Criminology*, 6(1), 25–46.
- Safearound.com. (n.d.). Kuala Lumpur. <https://safearound.com/asia/malaysia/kuala-lumpur/>
- Saville, G., & Cleveland, G. (2013). Second-generation CPTED: The rise and fall of opportunity theory. In R. Atlas (Ed.), *21st Century Security and CPTED: Designing for Critical Infrastructure Protection and Crime Prevention* (2nd ed.). Boca Raton, FL: CRC Press, Taylor & Francis.
- Shuhana, S., & Natasha Azim, H. (2016). Awareness by Kuala Lumpur City Hall staffs for successful implementation of crime prevention through environmental design (CPTED). *Planning Malaysia*, XI, 41–58.
- Shuhana, S., Natasha Azim, H., & Nur Rasyiqah, A. H. (2013). Implementation of Safe City Program for a liveable city: The case of Kuala Lumpur. *3rd International Conference on Universal Design in the Built Environment, Putrajaya, 11th-12th November*, 355-373.
- Siti Nadira, A. R. S., Rosmadi, F., & Jamilah, M. (2015). Membina model indeks kesejahteraan hidup penduduk bagi Semenanjung Malaysia. *Malaysian Journal of Society and Space*, 11(4), 87–96.
- thestar. (2019). Kuala Lumpur ranks below average in safe cities index. <https://www.thestar.com.my/news/nation/2019/08/30/kuala-lumpur-ranks-below-average-in-safe-cities-index>
- UN-Habitat. (2015). *Mainstreaming Safety Planning and Implementation within Local Government in Africa Business Plan 2015-2025*. Nairobi, Kenya: UN-Habitat.
- UN-Habitat. (2017). *New Urban Agenda*. Quito: United Nations Habitat III.
- USM. (2015). USM bantu PEMANDU bangunkan CPI. Retrieved February 24, 2020, from <https://news.usm.my>
- vom Brocke, J., Simons, A., Niehaves, B., Riemer, K., Plattfaut, R., Cleven, A., ... Reimer, K. (2009). Reconstructing the giant: On the importance of rigour in documenting the literature search process. *Proceedings of the 17th European Conference on Information Systems (ECIS 2009), Verona, Italy*, 2206–2217.
- Willems, J., Bergh, J. Van den, & Viaene, S. (2017). Smart city projects and citizen participation: The case of London. In R. Andeßner (Ed.), *Public Sector Management in a Globalized World* (pp. 249–266). Fachmedien Wiesbaden, Germany: Springer.

- Wilson, J. Q., & Kelling, G. L. (1982). Broken windows: The police and neighborhood safety. *Atlantic Monthly*, 3(2), 29–38.
- Yin, R. K. (2018). *Case Study Research and Applications: Design and Methods (Sixth Edition)*. Thousand Oaks, California: Sage.
- Yong, C. K. (2012). *The application of Safe City Program in the Central Business District, Kuala Lumpur, Malaysia*. Msc thesis, Ritsumeikan Asia Pacific University.
- Yong, C. K. (2019). *The effectiveness of Safe City Program in reducing street crime and fear of crime from the perspective of pedestrian: Case study Kuala Lumpur*. PhD Thesis, Infrastructure University Kuala Lumpur, Malaysia.